

dr Ewa Puls (1959–2024)

TERESA MARESZ

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

ORCID: 0000-0003-1751-3948

Ewa Puls (28 XI 1959 – 4 VII 2024) nauczycielką akademicką i miłośniczką Bydgoszczy

Ewa Puls urodziła się 28 listopada 1959 roku w Bydgoszczy w rodzinie inteligenckiej od dwóch pokoleń związanej z miastem nad Brdą. Była córką Heleny z d. Chmara i Zbigniewa Puls. To z Bydgoszczą związane było Jej całe życie prywatne i zawodowe. W rodzinnym mieście w latach 1966–1974 uczęszczała do Szkoły Podstawowej nr 48. Naukę kontynuowała w II Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika, w którym w 1978 roku zdała maturę i otrzymała świadectwo dojrzałości.

Historią zainteresowała się już w szkole podstawowej. Gdy podjęła naukę w liceum, uczęszczała na zajęcia Sekcji Historycznej, które w bydgoskim Pałacu Młodzieży prowadził Wojciech Kotowski – pracownik naukowy Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, później – kolega, gdy oboje pracowali na Uniwersytecie. W 1977 roku Ewa Puls odniosła swój pierwszy sukces – została laureatką drugiego etapu IV Olimpiady Historycznej. Jak sama wspominała, to zdecydowało o wyborze kierunku studiów.

W 1978 roku podjęła studia historyczne w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Warsztatu badawczego historyka uczyła się na proseminarium i seminarium z historii nowożytnej XVI–XVIII wieku pod czujnym okiem doc. dr. hab. Janusza Małka. To pod jego kierunkiem Ewa Puls napisała pracę maderską pt. „Jagiellonki polskie i ich dwory w XVI w.”. W 1982 roku otrzymała dyplom magistra historii ze specjalnością nauczycielską.

Od września 1982 roku Ewa Puls rozpoczęła pracę w wymarzo-
nym przez siebie zawodzie. Przez 11 lat była nauczycielką histo-
rii i wiedzy o społeczeństwie w szkołach podstawowych. Najpierw,
w roku szkolnym 1982/1983 pracowała w Szkole Podstawowej nr 3
w Tucholi. Następnie przez rok (1983/1984) w Szkole Podstawowej

nr 29 w Bydgoszczy. I najdłużej, bo aż dziewięć lat (od 1984/1985 do 1992/1993) w Szkole Podstawowej nr 13, również w Bydgoszczy. W latach 1991–1997 uczyła w I Społecznym Liceum Ogólnokształcącym w Bydgoszczy. Przez kolejne trzy lata (od 1993/1994 do 1996/1997) uczyła historii w II Liceum Ogólnokształcącym w Bydgoszczy. To wówczas (od 1994 r.) zaczęła uczęszczać na seminarium doktoranckie z dydaktyki historii prowadzone przez prof. dr. hab. Janusza Rulkę. W międzyczasie przez dwa lata uczyła jeszcze w Gimnazjum nr 46 przy II LO w Bydgoszczy. Od 1984 roku była związana z Pałacem Młodzieży w Bydgoszczy oraz Towarzystwem Miłośników Miasta Bydgoszczy, którego została członkiem honorowym.

Od 1 października 1997 roku Ewa Puls podjęła pracę na bydgoskiej uczelni (ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej) – objęła stanowiska asystentki w Zakładzie Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie w Instytucie Historii WSP. W tym czasie prowadziła ćwiczenia ze wstępu do badań historycznych, konwersatoria z edukacji regionalnej oraz laboratoria, ćwiczenia, proseminaria z historii i wiedzy o społeczeństwie. Następnie wiodącymi przedmiotami prowadzonymi przez nią była dydaktyka historii oraz historia regionalna. Będąc młodym pracownikiem w Instytucie Historii, pełniła różne funkcje związane z procesem dydaktycznym na kierunku: historia. Kilkakrotnie była członkiem komisji rekrutacyjnej na studia dzienne i zaoczne. Pracowała w komisjach przeprowadzających egzaminy i rozmowy kwalifikacyjne. Ponadto pomagała prof. Januszowi Rulce w przeprowadzaniu egzaminów pisemnych z dydaktyki historii oraz dydaktyki wiedzy o społeczeństwie. Kilkakrotnie przez cały okres zatrudnienia na uczelni bywała opiekunką kolejnych roczników studentów.

Dydaktyka historii była Jej pasją. Toteż na Akademii Bydgoskiej (obecnym UKW) przede wszystkim prowadziła przedmioty związane z dydaktyką historii: dydaktyka historii, dydaktyka historii w szkolnictwie wyższym, regionalizm w edukacji historycznej i społecznej, historia i społeczeństwo – dziedzictwo epok, historia – niematerialne dziedzictwo kultury, edukacja permanentna, dziedzictwo kulturowe w edukacji obywatelskiej. Nadzorowała praktyki dydaktyczne studentów historii w szkołach podstawowych i średnich. Prowadziła także zajęcia z dydaktyki historii na studiach podyplomowych zarówno w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych UKW w Bydgoszczy, jak i w Instytucie Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu oraz

w Koszalinie. Drugim obszarem w dydaktyce akademickiej Ewy Puls stała się turystyka historyczna i kulturowa. Realizowała takie przedmioty jak: formy organizacji turystyki, turystyka eventowa oraz ożywionej historii, dziedzictwo kulturowe Bydgoszczy, terenowe ścieżki edukacyjne.

Poza pracą na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego, Ewa Puls zajmowała się pozaszkolną edukacją historyczną. Od 1 września 1984 roku aż do ostatnich dni życia związana była z bydgoskim Pałacem Młodzieży – pracowała w nim na pół etatu. To w nim organizowała warsztaty, wykłady i konkursy popularyzujące makro- i mikrohistorię. Za swój sukces Ewa Puls uważała przeprowadzonych przez Nią w latach 1990–2001 jedenastu edycji Ogólnopolskiego Turnieju Wiedzy o Starożytności „Ku źródłom europejskiej kultury”. Konkursowi patronował Zakład Historii Starożytnej IHiA UMK w Toruniu. Wzięło w nim udział ponad 1800 uczniów z 50 szkół z 25 miast z siedmiu regionów Polski (Pomorskie, Kujawsko-Pomorskie, Podkarpackie, Łódzkie, Warmińsko-Mazurskie, Małopolskie i Dolnośląskie). Była współorganizatorką interdyscyplinarnych konkursów „Wiedzy o kulturze” oraz „Tylko dla mózgowców”. Dr Ewa Puls zorganizowała i przeprowadziła też kilka edycji „Pałacowych potyczek z Klio”. Wieloetapowy konkurs adresowany był do uczniów klas drugich gimnazjów z Bydgoszczy i powiatu bydgoskiego. Opiekę naukową sprawował Zakład Dydaktyki Historii i Edukacji Europejskiej IHiSM UKW w Bydgoszczy.

Wspólnie z Towarzystwem Miłośników Miasta Bydgoszczy (w którym działała od 1983 r.) organizowała przez kilka lat (1993–1996) „Wielki Konkurs Wiedzy o Bydgoszczy”. Materiał zgromadzony

podczas jego przebiegu posłużył Ewie Puls do przeprowadzenia badań nad sposobem kształtowania lokalnej świadomości historycznej.

W 1995 roku, jako przewodnicząca Sekcji Młodzieżowej TMMB, reaktywowała działalność Szkolnych Kół Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy, a od 2000 roku opracowała unikatowy w skali kraju program „Bydgoszcz – moja mała Ojczyzna”. Program adresowany był do uczniów i nauczycieli skupionych w Szkolnych Kołach Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy, a konkurs w ramach tego programu został wpisany do Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2021–2028. W ramach TMMB od 2013 roku, wspólnie z IHiSM UKW, z Jej inicjatywy konkurs został przemianowany na Powiatowy Interdyscyplinarny Konkurs „Młody Przyjaciel Bydgoszczy” (również wpisany do Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy).

Każdego roku Ewa Puls organizowała warsztaty, wycieczki, biesiady historyczne, rajdy i gry uliczne dla młodzieży z Bydgoszczy i okolic. Na przestrzeni lat przez Szkolne Koła TMMB przewinęły się tysiące młodych bydgoszczan, a konkurs o odznaki brązowe, srebrne i złote „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy” cieszy się dużym zainteresowaniem młodzieży szkolnej. Uroczyste podsumowanie kolejnych edycji odbywało się w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży z udziałem rodziców i znamienitych gości. W nowym roku szkolnym 2024/2025 konkurs ten jest kontynuowany, mimo że Autorki programu nie ma wśród nas.

Ewa Puls była żądną wiedzy i kontaktów z ludźmi. Systematycznie podnosiła swoje kwalifikacje i aktualizowała posiadaną wiedzę. W Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusk w 1999 roku ukończyła Dwusemestralne Studia Podyplomowe w zakresie administracji samorządowej i rządowej (ze specjalnością edukacja europejska). Zaliczyła kilkanaście kursów i warsztatów adresowanych do nauczycieli różnych typów szkół, w tym m.in. Kurs Aktywna Historia w zakresie nauczania międzyprzedmiotowego i pedagogiki muzealnej (WOM Gdańsk – 1998), Kurs pomiaru dydaktycznego i oceniania w zakresie historii (WOM Bydgoszcz – 1999). W 2002 roku ukończyła Trzysemestralne Studia Podyplomowe w zakresie ewaluacji dydaktycznej i egzaminowania z historii w Międzywydziałowym Studium Pedagogicznym Uniwersytetu Gdańskiego, więc od 2004 roku była na liście egzaminatorów Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku jako egzaminator egzaminu maturalnego z zakresu historii. Brała udział w wizytach studyjnych w Holandii (wizyta studyjna polskich

pracowników strategicznych sektora oświaty 10–16 kwietnia 2000 r.) oraz w Bawarii (seminarium doskonalenia zawodowego połączone z hospitacjami lekcji w szkołach niemieckich w Retzbach 7–12 lipca 2002 r.).

W 2004 roku, Ewa Puls obroniła z wyróżnieniem rozprawę doktorską „Wielki Konkurs Wiedzy o Bydgoszczy” jako sposób kształtowania lokalnej świadomości historycznej” napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Janusza Rulki. Rada Wydziału Humanistycznego Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego 9 listopada 2004 roku nadała Jej stopień naukowy doktora nauk humanistycznych. W następstwie tego 1 marca 2005 r. dr Ewa Puls objęła stanowisko adiunkta w Zakładzie Dydaktyki Historii i Wiedzy o społeczeństwie w Instytucie Historii Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, późniejszego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Na tym stanowisku przepracowała do 2020 roku, by pod koniec pracy zawodowej przejść na etat dydaktyczny – starszego wykładowcy w Katedrze Dydaktyki Historii i Badań Regionalistycznych.

Od 1997 roku uczestniczyła w życiu naukowym dydaktyków historii. Praktycznie co roku dr Ewa Puls uczestniczyła w konferencjach dydaktyków, w tym we Wrocławiu, Zielonej Górze, Ostródzie, Białymstoku, Toruniu, Siedlcach i in. Z reguły prezentowała wyniki swojej pracy w Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy (omawiała działalność Sekcji Historycznej w tym Pałacu, konkurs „Bydgoszcz nieistniejąca”, którego była współorganizatorką, wykorzystanie filmów i przeżroczy w edukacji na przykładzie Bydgoszczy). Wzięła udział w zasadzie we wszystkich Powszechnych Zjazdach Historyków Polskich (od XII w Poznaniu w 1984 aż po XX zjazd w Lublinie w 2019 r.) – była najwierniejszym słuchaczem osób wygłaszających na nich referaty i to w zakresie nie tylko dydaktyki historii, ale także różnych epok historycznych.

Od 2005 roku dr Ewa Puls przystąpiła do zbierania materiałów do rozprawy habilitacyjnej pt. „Nauczyciele na Pomorzu i Kujawach w latach 1918–1939. Studium historyczno-socjologiczne”, której finalnie nie napisała. Natomiast jej wystąpienia na ogólnopolskich konferencjach naukowych (Toruń: Toruńskie Spotkania Dydaktyczne, Białystok, Wrocław, Zakopane, Bydgoszcz) nadal w dużym stopniu dotyczyły konkursu wiedzy o Bydgoszczy, projektu „Bydgoszcz – moja mała Ojczyzna”, kształtowania lokalnej i regionalnej tożsamości młodych bydgoszczan. W 2008 roku uzyskała stopień nauczyciela dyplomowanego.

Od 2010 roku Zakład Dydaktyki Historii i WoS przemianowano na Zakład Dydaktyki Historii i Edukacji Europejskiej. To wówczas dr Ewa Puls na konferencjach naukowych referowała swoje osiągnięcia w pracy w bydgoskim Pałacu Młodzieży, mówiąc o multimediami w edukacji regionalnej na przykładzie Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy czy o Pałacowej Katedrze Historii (czyli o pozalekcyjnej edukacji historycznej). Ponadto rozpoczęła cykl referatów związanych z przygotowywaną habilitacją, tak więc omówiła działalność innowacyjną i naukową bydgoskich nauczycieli, a także miejsce i rolę pracy zawodowej w życiu nauczycieli Pomorza i Kujaw w latach 1918–1939.

Dr Ewa Puls, współpracując z Gdańskim Wydawnictwem Oświatowym, w roku 2012/2013 w Bydgoszczy, Brodnicy, Grudziądzu, Pile, Toruniu i Włocławku przeprowadziła warsztaty dla nauczycieli historii ze szkół podstawowych i gimnazjów na temat „ADHD – jak sobie z nim radzić? Praca ucznia z nadpobudliwością psychoruchową na lekcjach historii”, warsztaty pt. „Od Jasia do Jana. Jak uczyć, by uczeń umiał. Kształcenie umiejętności na lekcjach historii w kontekście obowiązującej podstawy programowej”, a także warsztaty pt. „W poszukiwaniu twórczych rozwiązań. O efektywnym nauczaniu na lekcjach języka polskiego i historii”. W ramach pracy w Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy w latach 2012–2014 prowadziła warsztaty na temat pracy z uczniem zdolnym, a także gry terenowe oraz zabawy dydaktyczne w edukacji regionalnej, niekonwencjonalne metody realizacji programu autorskiego „Bydgoszcz – moja mała Ojczyzna” czy kształcenie umiejętności na lekcjach historii.

W latach 2014–2016 dr Ewa Puls współpracując z Miejskim Ośrodkiem Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy oraz III LO w Bydgoszczy, przy którym powstał Klub Kreatorów Innowacyjnych Rozwiązań Edukacyjnych „Inspiracje”, była inicjatorką trzech edycji publikacji „Jak dotrzeć do pokolenia Z” adresowanych do bydgoskich nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie. We wstępie pierwszej z nich dr Ewa Puls napisała: „Zostały w niej zamieszczone przykłady dobrych praktyk wypracowane przez reprezentantów trzech pokoleń bydgoskich nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie. Z połączenia pracowitości i doświadczenia «Baby Boomers», energii i pomysłowości pokolenia X oraz indywidualizmowi pokolenia Google powstał «przepis» na niekonwencjonalne, innowacyjne zajęcia edukacyjne, w tym te zorganizowane poza ławą szkolną kierowane do pokolenia Z”. We współpracy

z Miejskim Ośrodkiem Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy oraz z Towarzystwem Miłośników Miasta Bydgoszczy 23 listopada 2015 roku w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży zorganizowała Miejską Konferencję Dydaktyczną pt. „Edukacja regionalna w praktyce” adresowaną do dyrektorów bydgoskich szkół podstawowych i gimnazjalnych oraz nauczycieli regionalistów. Na tej konferencji Ewa Puls podsumowała 15-letnią realizację swojego programu autorskiego „Bydgoszcz – moja mała Ojczyzna” oraz 20-letnią działalność (reaktywowanych przez nią w 1995 r.) Szkolnych Kół Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy.

W roku akademickim 2019/2020 na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy doszło do znacznych zmian strukturalnych. Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych został podniesiony do rangi Wydziału Historycznego, a w ramach niego w miejsce zakładów utworzono katedry. Tym samym dotychczasowy Zakład Dydaktyki Historii i Edukacji Europejskiej został przemianowany w Katedrę Dydaktyki Historii i Badań Regionalistycznych. W tym samym roku akademickim dr Ewa Puls przeszła na stanowisko starszego wykładowcy w tej katedrze.

Od 11 marca 2004 roku uczestniczyła w pracach zespołu kierowanego przez prof. dr. hab. Włodzimierza Jastrzębskiego przy redagowaniu *Encyklopedii Bydgoszczy* (odpowiadała za hasła dotyczące nauki i szkolnictwa).

Dr Ewa Puls opublikowała kilkanaście prac naukowo-badawczych w czasopiśmie naukowych oraz w recenzowanych pracach zbiorowych wydawanych przez Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Wydawnictwo Popularnonaukowe LINEA oraz wydawnictwa naukowe przy różnych ośrodkach naukowych w Polsce. Jej publikacje dotyczyły regionalizmu w teorii i praktyce nauczania – uczenia się historii, szkolnictwa podstawowego w powojennej Bydgoszczy, kształcenia lokalnej i regionalnej tożsamości młodych bydgoszczan, kształcenia świadomości historycznej dzieci i młodzieży dużego miasta (w oparciu o wyniki projektu „Bydgoszcz – moja mała Ojczyzna”). Pod koniec pracy naukowej, pracując nad dysertacją habilitacyjną, zaczęła publikować wyniki swoich badań, w tym na temat zawodu nauczyciela w Drugiej Rzeczypospolitej.

Aktywnie udzielała się w organizacjach i towarzystwach naukowych, jak Polskie Towarzystwo Historyczne (była opiekunem sekcji młodzieżowej PTH z siedzibą w Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy), Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy (była członkiem zarządu, a następnie

wiceprezesem oraz przewodniczącą sekcji młodzieżowej, a także opiekunką Szkolnych Kół TMMB). Była przedstawicielem regionu kujawsko-pomorskiego w Radzie Krajowej Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych Rzeczypospolitej Polskiej. Była członkiem Komisji Dydaktycznej przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Historycznego w Warszawie. Zasiadała w kilku gremiach jurorów konkursów adresowanych do młodzieży (w tym: Wojewódzkiego Konkursu Historii i Wiedzy o Społeczeństwie dla gimnazjalistów „Region – Polska – Świat”. W 2011 i 2012 roku zasiadała w Kapitulie III i IV edycji Wojewódzkiego Konkursu im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej „Oni tworzyli naszą historię”, organizowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Współpracując ze szkołami bydgoskimi, w roku 2013/2014 zasiadała w jury konkursu „Wędrówki śladami minionej Bydgoszczy”, organizowanego przez Gimnazjum nr 24 w Bydgoszczy, a w latach 2014–2016 w jury Międzyszkolnego Konkursu „Czy się odważę mówić w gwarze?”, zorganizowanego przez Zespół Szkół nr 10 i WSG w Bydgoszczy.

Za osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej otrzymała nagrody: Inspektora Oświaty i Wychowania w Bydgoszczy (1986), Dyrektora Szkoły Podstawowej nr 13 (1992), Dyrektora I Społecznego Liceum Ogólnokształcącego (1994), Dyrektora II Liceum Ogólnokształcącego w Bydgoszczy (1994, 1996), Dyrektora Pałacu Młodzieży (1990, 1993, 2000). Została wyróżniona dyplomami: od Prezydenta Miasta oraz władz oświatowych Bydgoszczy za organizację Wielkiego Konkursu o Bydgoszcz w latach 1994–1996; Przewodniczącej Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego p. Lucyny Andrysiak za krzewienie i popularyzację wśród mieszkańców Bydgoszczy bogactwa jej kultury, tradycji i historii (2003). W 2004 roku, otrzymała specjalną nagrodę Dyrektora Pałacu Młodzieży za 20 lat pracy w tej placówce.

Ponadto Ewa Puls otrzymała wiele odznaczeń, w tym: Brązowy Krzyż Zasługi (1989), Odznakę „Zasłużony Działacz Kultury” (1994 i 2004), Srebrny Medal Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (1995), Srebrny Krzyż Zasługi (1997), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2002), Złoty Krzyż Zasługi (2003), a także Odznakę Honorową za Zasługi dla Turystyki (2010) oraz Brązowy Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2010), Medal im. Aleksandra Patkowskiego przyznany przez Ruch Stowarzyszeń Regionalnych Rzeczypospolitej Polskiej (2014). W 2023 roku podczas uroczystości z okazji 100-lecia Towarzystwa Miłośników

Miasta Bydgoszczy Ewa Puls została uhonorowana „Medalem Prezydenta Miasta Bydgoszczy” za szczególne zasługi dla Miasta Bydgoszczy oraz Medalem Stulecia TMMB.

Dr Ewa Puls w 2020 roku przeszła na emeryturę. Przez ostatnie lata życia zmagала się z chorobą. Zmarła 4 lipca 2024 roku. Miała 64 lata. Środowisko bydgoskie pięknie pożegnało dr Ewę Puls – na łamach prasy codziennej oraz na stronach w Internecie ukazały się wspomnienia oraz słowa uznania dla zaangażowania Ewy Puls w propagowanie dziejów Bydgoszczy wśród młodego pokolenia. Jerzy Derenda – wieloletni prezes Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy – tak o niej napisał: „Zawsze życzliwa, zawsze gotowa do pomocy w regionalnej edukacji, mimo nawału pracy zawodowej i społecznej. To była jej pasja, jej żywioł, któremu oddawała całe swoje życie”. A Lesław Kuczerski, który

m.in. rysuje karykatury znanych bydgoszczan dla „Dziennika Bydgoszczy” wydawanego przez Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy, w żartobliwy sposób uwiecznił Jej wizerunek – kobiety wiecznie zapracowanej i działaczki regionalnej na 100 procent:

Na pogrzeb dr Ewy Puls, który odbył się na cmentarzu przy ul. Lotników na Błoniu w Bydgoszczy, przyszło pożegnać Ją wiele osób. W piękny letni dzień z naręczem kwiatów i z wiązkami przybyli przedstawiciele bydgoskiego środowiska akademickiego UKW: rektor, dziekan Wydział Historycznego, kierownik i koleżanki z Katedry Dydaktyki oraz współpracownicy, przedstawiciele Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy, Pałacu Młodzieży, Polskiego Towarzystwa Historyków Polskich, rzesze młodzieży, dla której Ewa Puls była przewodnikiem po meandrach historii, a przede wszystkim rodzina i Przyjaciele.